

REGISTERBLAD

OMRÅDE AV RIKSINTRESSE FÖR NATURVÅRD I JÖNKÖPINGS LÄN

NRO06063 EMÅN, FRÅN NÅLSJÖN TILL LÄNSGRÄNSEN

Kommun: Vetlanda (85)

Kartor: 6 E SO, 6 F SV, 6FSO

Areal: 2453 ha, 55 km åsträcka, 9.6 km² sjöyta

Naturgeografisk region: 13 Sydsvenska höglandets centrala och östra delar.

Kust/havsregion: -

Regionindelning för sjöar och vattendrag: Huvudavrinningsområde 74 Emån

Agrara kulturlandskapsregioner: 5 Sydsvenska höglandets skogsbygder

Landskapsformer: 3 Kullig terräng med relativ höjd 20-50 m, 4 kullig terräng med relativ höjd 50-100 m samt 5 kullig terräng med relativ höjd över 100 m.

Riksvärde

Vattendrag	Fauna
Sjö	Fauna
Sötvattensstrandäng	Flora
Öppen hagmark	Flora
Ås	
Isälvsandur	

Värdeomdöme: Inom vattendragssystemet med bland annat sjöarna Grumlan, Tjurken, Flögen och Norrasjön finns ett rikt växt- och djurliv med bland annat flodpärlmussla, öring, fiskgjuse, storlom och safsa. Bottenfaunasamhället är artrikt och hyser ett flertal hotade arter.

Mäktiga glacifluviala avlagringar finns i Emådalen.

Längs Emån finns högt värderade ängs- och hagmarker vid Åryd-Tälläng och Karlsnäs, med främst sötvattensstrandäng men även öppen hagmark. Växtsamhällena är art- och individrika.

Huvudkriterier: A-E

Förutsättningar för bevarande: Sjöarnas och vattendragets värde kan påverkas negativt av ändrade vattenregimer, näringstillförsel, tillförsel av organiska gifter, tungmetallnedfall eller utsläpp, inplantering av främmande arter och skogsavverkning längs stränderna. Forsar och viktiga reproduktionsområde för öring bör bibehålls i största möjliga omfattning.

Öppna vattenytor bör skapas i Nävelsjön för att skapa gynnsamma biotoper för vattenfågel.

För att bevara odlingslandskapsvärdena krävs fortsatt naturvårdsinriktad betesdrift och skötsel av landskapselement. Restaurering av igenvuxna ängar och naturbetesmarker. Områdets värden kan påverkas negativt av: minskad eller upphörd betesdrift, skogsplantering, energiskogsodling, spridning av gifter eller gödselmedel, bebyggelse, nydikningar, täkt, luftledning och

vägdragningar.

Säkerställande och internationell status: Illharjens kvillområde är avsatt som naturreservat. Delar av Illharjen är Natura 2000-område.

Områdets huvuddrag: Området utgörs av Emåns huvudfåra mellan Nålsjön i väster och Kvillsfors vid länsgränsen i öster. Å- och sjösträckan är ca 55 km lång. Hela området är beläget i Vetlanda kommun. Topografin karakteriseras av kullig terräng med höjder upp till 200 m över ån. En större moränslätt finns SV om Vetlanda. Drumlinartade moränhöjder finns på flera platser utefter ån.

Mäktiga glacifluviala avlagringar kännetecknar Emådalen. Åsarna har bildats såväl över som under issjöytan och är därför av mycket växlande form.

Mellan Holsbybrunn och Alseda utbreder sig en grusförekomst med åsnät och dalfyllnader. Från Alseda till Adelfors dominerar sandurfält, men också flodterrasser har stor utbredning. Fossila strömrännor förekommer.

På båda sidor om Tälläng finns grusavlagringar och erosionsformer som tillhör de värdefullaste i hela Emådalen. De består längst i söder av en mycket vacker ås som anses vara den äldsta bildningen. Söder om Tälläng finns dödisgropar. Glacifluviala flodterrasser och vidsträckt sandurfält förekommer. Erosionsformerna utgörs av flacka fossila strömrännor med varierande riktningar.

Fallhöjden för Emån inom området är ca 90 m och från Grumlan till Kvillsfors ca 75 m. Större delen av fallhöjden under sistnämnda sträcka förekommer vid olika dämmen t ex Sjunnen, Adelfors, Turefors. På några platser rinner vattnet fortfarande fram i stenbemängda forsar (Strömmahult, Illharjen, Holsby). Från Adelfors ner till Tureforsdammen vid Kvillsfors, en sträcka på ca 1 mil, faller ån ca 5 m. Genom den ringa fallhöjden har ån fått ett slingrande lopp, speciellt öster om Tälläng.

Längs större delen av denna sträcka med lugnt flytande vatten omges ån på båda sidor av öppen mark, vars bredd varierar mellan några få tiotals meter upp till ca 300 m. De öppna markerna utgörs mestadels av åkermark och ångar. Ångarna har tidigare används som slåttermark, numera förekommer betning på en del medan andra är outnyttjade. Igenväxandet är fortfarande ganska ringa. I anslutning till vikar i åfåran förekommer kärrvegetation.

Vid Emåns kant växer ofta grupper av klibbalar, dock aldrig som en längre sammanhängande alridå.

Längs Emån finns ett representativt och välbevarat odlingslandskap med främst sötwaterstrandäng, men även hackslåttermarker och naturbetesmarker i form av betad skog, öppen hagmark, björkhage, blandlövhage och annan träd- och buskbärande hagmark. Växtsamhällena är art- och individrika med arter som kattfot, låsbräken, backsippa, slåttergubbe, spindelört och blodnäva. Vanliga vegetationstyper är friskäng av skogsnävatyp, rished av örtrik ljungetyp, sumpkärr, fuktäng av tuvtåteltyp, dvärgvasstyper, mjukmattekärr, rished av blåbär-lingontyp, örtrik friskäng, friskäng av rödventyp, gråshed av rödventyp, gråshed av staggtyp, fuktäng av tågtyp, fuktäng av lågstarrtyp, torräng av fårsvingeltyp, torräng av hållmarkstyp och fuktäng av högörttyp.

Fyra större sjöar ingår i området: Tjurken, Flögen, Norrasjön och Grumlan. Sjöarna är alla måttligt näringsrika med en kort omsättningstid (2-4 veckor). Maxdjupet är mellan 14-16 m. Alla sjöar utom Flögen sänktes under 1850-60 talet, Tjurken med hela 4,2 m och de övriga med ca en meter. Sänkningen innefattade även sjön Nävvelsjö som numera är helt igenväxt med kärrvegetation. Under några veckor på våren översvämmas hela sjön och ger upphov till en större vattenspegel. Blötast under resten av året är de centrala delarna med en för sänkta sjöar typisk

gungflyvegetation. Omgivningarna runt Nävelsjön är mycket variationsrika med barrskog, rester av lövskog, åkermark och igenväxande sankmark. Området är värdefullt för landskapsbildningen.

Tjurken är den största sjön (230 ha) i området. Det är en måttligt näringsrik sjö omgiven av åker och hagmarker, men även av lövskog och barrskog. Stränderna är steniga och flacka med väldiga vassbestånd. Nedströms Tjurken vid Strömmahult delar åfåran upp sig i ett stort antal små bäckar (kvillar). Inom kvillområdet finns alskog på höga socklar, ett tätt buskskikt och en för trakten rik flora. I kvillarna finns öring och flodpärlmussla.

Flodpärlmussla förekommer även uppströms Nävelsjön vid Ånhult.

Sjön Flögen är en stenig sjö med små öar. Omgivningen består i nordväst av sankmarker och vassområden. Södra sidan domineras av barrskog, i övrigt förekommer mest kulturmark. Sjön har ett rikt friluftsliv. Stränderna är steniga och blockiga mestadels flacka med täta vassar.

Sjöarna Norrasjön och Grumlan åtskiljs av en kort åsträcka. Omgivningarna runt sjöarna består mestadels av blandskog, ibland förekommer ridåer av al och björkskog närmast stranden. Stränderna är flacka. Norrasjön har täta vassar medan Grumlans är glesa. Vid Östanå nordost om Grumlan nyttjas området för friluftsliv.

Strax sydost om Vetlanda ligger Illharjen, ett värdefullt kvillområde. Marken är blockfylld och sluttar svagt mot nordost, vilket fått till följd att Emåns vatten fördelats i ett nätverk av bäckar. Näringstillgången är god och förutsättningarna ypperliga för en frodig vegetation. Skogen domineras helt av klibbal med inslag av björk. Inom kvillområdet finns ett sparsamt bestånd av flodpärlmussla.

Mellan Sjunnen och Holsbybrunn finns det tredje betydande kvillområdet. Även detta kännetecknas av ett stritt lopp och blockfyllda fåror. Avsnittet är ca 300 m långt och upp till 200 m brett. På våren är det helt vattendränkt. Vegetationen är frodig med klibbal, asp och viden.

Vid Aspö öster om Holsbybrunn är Emån uppdamad och bildar en 70 ha stor damm.

Floran kännetecknas av ett stort antal arter, flera av dem sällsynta. Safsa förekommer på flera lokaler (bl.a. Illharjen). Stor andmat har i Emån en av sina få växtplatser utanför slättbygderna. Den förekommer på ett flertal platser bl.a. öster om Aspö damm. Stor andmat, liksom blomvass vilken förekommer på flera platser, är indikatorer på näringsrikt vatten. Ytterligare en sällsynt växt, hampflockel, förekommer vid Illharjen.

Fiskfaunan i Emån upptar ca 25 arter. Öring finns i Tjurken och i övriga sjöar, den är även stationär i huvudfåran.

En hybrid mellan sarv och braxen förekommer i Norrasjön och Grumlan. Dessa båda sjöar tillhör de mer artrika sjöarna, beträffande fisk, i länet. De har vardera 15 arter varav 3 är planktonätande.

Flodpärlmusslan är känd från tre lokaler i huvudfåran samt ytterligare ett antal lokaler i biflöden till Emån. Utter förekommer sporadiskt utmed Emån. Området vid Nävelsjö är en lämplig biotop för utter.

Emådalen har ett rikt fågelliv. Nävelsjön är en av länets finaste fågelsjöar. Den har stor betydelse som rastplats för simfågel. Ett stort numerär (max 250 st.) av sångsvan brukar rasta där. Andra rastande fåglar är mindre sångsvan, smådopping, blå och brun kärnhök. Totalt har över 160 arter observerats vid sjön. Nävelsjön är också häckningsplats för ett stort antal fågelarter såsom årtå, grönbena, lärkfalk.

Ett annat område med rikt fågelliv är Illharjen. På grund av sin täta och orörda vegetation och sin vattenrikedom är platsen lämplig häckningsplats för ett stort antal arter. Kungsfiskare och

strömstare har båda sina häckningsplatser i närheten. Fiskgjuse häckar i Grumlan och storlom i Tjurken.

Insektslivet längs ån är ofullständigt känt. Vid fallhedarna vid Ådala finns sällsynt skalbaggsfauna så även vid Rågsjö söder om Tjurken.

Bottenfaunan i Emån och dess sjöar är artrik och hyser fem hotklassificerade arter förutom flodpärlmussla. Dessutom finns ett 15-tal regionalt sällsynta arter.

Anmärkningar:

Grumlan och Tjurken har i länsstyrelsens vattenvårdsprogram (1990) bedömts ha naturvärdesklass I särskilt högt naturvärde. Norrasjön och Flögen, Tjurken har bedömts ha naturvärdesklass II högt naturvärde.

Ingår i länsstyrelsens program för bevarande av natur- och kulturmiljövärden i odlingslandskapet (objekt nummer 85-73--74, 85-79) och i nationell bevarandeplan för odlingslandskapet (objekt nummer 85-275, 281).

Referenser:

Ekologgruppen Landskrona: Bottenfaunaundersökningar i Emån 1993 och 1996. Emåns vattenförbund.

Emåns vattenförbund: Årliga sammanställningar om recipientsituationen.

Fiskeriverket, beslut 1988-04-11 rörande Områden av riksintresse för yrkesfisket, områden av särskilt intresse för fritidsfisket samt områden av särskilt intresse avseende arter och stammar av fisk.

Haglund H, 1987: Länsstyrelsen i Jönköpings län fiskarkiv.

Henriksson L et al, 1985: Biologisk referensundersökning av åtta vattendrag i Jönköpings län 1984-85. Länsstyrelsen i Jönköpings län 1985.

Linden A, 1981: Grusinventering Vetlanda kommun. Länsstyrelsen i Jönköpings län. Jönköping
Länsstyrelsen i Jönköpings län, 1990: Vattenvårdsprogram för Vetlanda kommun. Miljö i Jönköpings län 1990:5.

Länsstyrelsen i Jönköpings län, 1991: Ängs- och hagmarker i Vetlanda kommun. Miljö i Jönköpings län 1991:3.

Länsstyrelsen i Jönköpings län, 1992: Program för bevarande av odlingslandskapets natur- och kulturmiljövärden. Meddelande 9/92.

Länsstyrelsen i Jönköpings län, 1998: Flodpärlmussla - kartläggning av sex bestånd i Jönköpings län 1994. Meddelande 1998:31.

Naturvårdsverket, 1996: Nationell bevarandeplan för odlingslandskapet. Stockholm.

Svensson G, 1979: Naturinventering Vetlanda kommun. Länsstyrelsen i Jönköpings län Jönköping 1979.

Vetlanda kommun, 1998: Naturvärdesbedömning av sjöar i Vetlanda kommun del II.